

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В.Н.
КАРАЗІНА**

Кафедра прикладної соціології та соціальних комунікацій

**КОМПЛЕКС НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
З ДИСЦИПЛІНИ**

«Цифровий соціум: глобальні проблеми»

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти другий (магістерський) рівень вищої освіти

галузь знань _____

спеціальність 054 – Соціологія

освітня програма Цифровий соціум

спеціалізація _____

вид дисципліни обов'язкова

факультет соціологічний

УКЛАДАЧІ: д.с.н., професор Бакіров; к.с.н., доц. Дейнеко О.О.

З М І С Т

1	Робоча програма навчальної дисципліни «Цифровий соціум: глобальні проблеми»	3
2	Плани семінарських занять	32
3	Завдання для самостійної роботи	3 9
4	Завдання для контрольної роботи, що передбачена навчальним планом	43
5	Питання для підсумкового контролю знань	4 7
6	Критерії оцінювання знань та вмінь студентів	48

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Соціологічний факультет
Кафедра прикладної соціології та соціальних комунікацій

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор 3
науково-педагогічної
роботи

« ____ » _____ 2022 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Цифровий соціум: глобальні проблеми»
(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти другий (магістерський) рівень вищої освіти

галузь знань _____ 05– «Соціальні та поведінкові науки» _____

(шифр і назва)

спеціальність 054 _____ Соціологія _____

(шифр і назва)

освітня програма _____ «Цифровий соціум»

(шифр і назва)

спеціалізація

(шифр і назва)

вид дисципліни _____ обов'язкова

(обов'язкова / за вибором)

факультет _____ соціологічний

2022 / 2023 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою соціологічного факультету

__ серпня 2022 року, протокол № __

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Бакіров Віль Савбанович, доктор соціологічних наук, професор, академік НАН України, професор кафедри прикладної соціології та соціальних комунікацій;

Дейнеко Олександра Олександрівна, кандидат соціологічних наук, доцент кафедри прикладної соціології та соціальних комунікацій, доцент кафедри соціології.

Програму схвалено на засіданні кафедри прикладної соціології та соціальних комунікацій

Протокол № __ від ____ серпня 2022 року

В.о. завідувача кафедри прикладної соціології та
соціальних комунікацій
БАКІРОВ

Віль

Програму погоджено з гарантом освітньої програми «Цифровий соціум»

Гарант освітньої програми
«Цифровий соціум»

Лариса ХИЖНЯК

Програму погоджено науково-методичною комісією соціологічного факультету
Протокол № __ від ____ серпня 2022 року

Голова науково-методичної комісії
соціологічного факультету

Юлія СОРОКА

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Цифровий соціум: глобальні проблеми» складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки магістрів спеціальності 054-соціологія та враховує вимоги до змішаної форми навчання.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теорія та практика дослідження процесів цифровізації суспільного життя, використання інформаційно-комунікативних технологій в управлінні соціальними процесами різних підсистем цифрового соціуму.

Програма навчальної дисципліни складається з таких тем:

Тема 1. Глобалізація та цифровізація – головні тренди сучасного соціального життя

Тема 2. Інтернет та його роль у глобалізованому суспільстві

Тема 3. Цифрова трансформація соціальних інститутів

Тема 4. Соціальні комунікації у цифровому суспільстві

Тема 5. Влада і управління у цифровому соціумі

Тема 6. Цифрова нерівність і цифровий капітал у сучасному світі

Тема 7. Кіберзлочинність і кібертероризм як глобальні проблеми

Тема 8. Людина перед викликами цифрової сучасності. Homo sapiens на шляху до Homo digital.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Цифровий соціум: глобальні проблеми» є поглиблення теоретичних знань щодо особливостей функціонування цифрового соціуму, системного впливу інтернет-практик на соціальні інститути та соціальні процеси сучасних глобалізованих суспільств; формування практичних навичок застосування цифрових технологій.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

- ☐ Поглибити знання слухачів курсу щодо феноменів глобалізації та цифровізації;
- ☐ Ознайомити студентів з інформаційними технологіями, що дозволяють створювати та поширювати власний контент в інтернет-просторі;
- ☐ Сформувати уявлення про особливості функціонування та відтворення цифрового соціуму;
- ☐ Проаналізувати особливості цифрової трансформації соціальних інститутів сучасних глобалізованих суспільств;
- ☐ Ознайомити з проблематикою комунікативного простору цифрового соціуму, цифровими інструментами влади та технологіями маніпулювання свідомістю;

- ☐ Визначити шляхи подолання цифрової нерівності;
- ☐ Проаналізувати цифрові глобальні проблеми сучасності;
- ☐ Оволодіти навичками застосування цифрових технологій у розробці та створенні цифрових продуктів;
- ☐ Оволодіти особистісними та професійними компетенціями, необхідними для адаптації до цифрових реалій та управління цифровими процесами.

1.3. Кількість кредитів: 4

1.4. Загальна кількість годин:

денна форма – 120

заочна форма – 120

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й магістерський	1-й магістерський
Семестр	
1-й	1-й
Лекції	
16 год.	6 год.
Практичні, семінарські заняття	
32 год.	8 год.
Лабораторні заняття	
немає	Немає
Самостійна робота, у тому числі	
72 год.	106 год.
Індивідуальні завдання	
-	-

1.6. Згідно з вимогами освітньо-наукової програми магістри повинні набути компетентності та демонструвати такі результати навчання:

Перелік предметних компетентностей магістра
Загальні:

ЗК 1 – Здатність до абстрактного та конкретного мислення, аналізу та синтезу, здатність оперувати теоретичними положеннями, категоріями та поняттями.

ЗК 2 – Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 3 – Розвинене креативне мислення, творче і нестандартне ставлення до професійних завдань, здатність генерувати нові ідеї та рішення, креативно застосовувати теоретичні знання у практичних ситуаціях.

ЗК 5 – Здатність до пошуку, обробки й аналізу інформації з різних цифрових джерел.

ЗК 6 – Здатність до конструктивної критики та самокритики.

ЗК 7 – Здатність до аргументованого представлення власної думки, компетентної та толерантної дискусії з її опонентами.

ЗК 8 – Навички використання інформаційно-комп'ютерних комунікаційних технологій.

ЗК 10 – Знання та дотримання етичних та правових норм, що регулюють діяльність у професійній сфері.

ЗК 11 – Здатність до міжособистісного спілкування, уміння працювати в команді, мотивувати людей та досягати спільної мети, розуміння та повага до різноманітності та мультикультурності.

ЗК 12 – Прагнення до саморозвитку, підвищення своєї професійної кваліфікації та майстерності.

Фахові:

ФК 1 – Здатність застосовувати соціологічні поняття, концепції та теорії для розуміння та адекватної інтерпретації проблемних соціальних явищ і процесів.

ФК 2 – Розуміння особливостей соціальних процесів, трендів, можливостей в Україні та світі в цифрову епоху.

ФК 5 – Здатність знаходити соціальну інформацію у відкритому доступі, у базах даних, здійснювати її змістовне структурування й узагальнення.

ФК 10 – Здатність використовувати мультимедійні технології для презентації соціологічних досліджень, аналітичних матеріалів, комунікативного контенту.

ФК 11 – Здатність використовувати на практиці теоретичні положення для аналізу та визначення ефективності проведення кампаній з застосуванням соціально-комунікативних технологій.

ФК 12 – Здатність зіставити наявне знання з практичними викликами.

Програмні результати навчання:

ПРН 1 – Вміння застосовувати соціологічні поняття, концепції та теорії для пояснення особливостей функціонування та розвитку цифрового суспільства.

ПРН 8 – Здатність здійснювати оперативне реагування на ризики та загрози недоброчесних комунікацій, протидіяти ворожим інформаційним атакам в контексті гібридних війн.

ПРН 10 – Здатність використовувати англомовні джерела з професійних питань та спілкуватися англійською мовою з професійних питань.

ПРН 12 – Визначати соціальні проблеми викликані цифрового соціуму, їх можливі структурні та культурні чинники.

Заплановані результати навчання

У результаті вивчення курсу студенти повинні:

знати:

- ✓ основні теоретичні підходи до аналізу глобалізації та цифровізації як соціальних феноменів;
- ✓ специфічні ознаки цифрового суспільства;
- ✓ особливості цифрової трансформації соціальних інститутів сучасних глобалізованих суспільств;
- ✓ визначальні риси комунікативного простору цифрового соціуму;
- ✓ цифрові інструменти влади та технології маніпулювання свідомістю;
- ✓ засади цифрової нерівності;
- ✓ зміст цифрових глобальних проблем;
- ✓ зміст та відмінності інформаційних технологій web 1.0, web 2.0, web 3.0, web 4.0

мати навички та вміти:

- ✓ застосовувати цифрові технології в рамках вивчення курсу;
- ✓ створювати цифрові продукти;
- ✓ бути мобільними у цифровому просторі;
- ✓ користуватись інформаційними технологіями web 1.0, web 2.0, web 3.0;
- ✓ ідентифікувати та розвінчувати маніпулятивні технології в інформаційному контенті інтернет-простору;

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Лекція 1. Глобалізація та цифровізація – головні тренди сучасного соціального життя

Конспект лекції

Цифрове та цифровізація. Активізація наукового інтересу до вивчення феноменів глобалізації та цифровізації. Соціокультурна природа цифровізації. Робота Е. Макафі та Е. Брін'юльфсона “Машини, платформи і натовп”. Потрійна революція. Складна сучасність. Цифровий соціум. Цифровий соціум як простір нових можливостей для самореалізації. Цифровий соціум як простір нових соціальних феноменів. Соціальні феномени на межі “виживання” в умовах

цифрового соціуму. Робота Баррі Уеллмана і Лі Райні "Пов'язані мережею: нова соціальна операційна система". Мережевий індивідуалізм. Мікросоціальні прояви цифрового соціуму (цифрова соціалізація, гаджетоцентроване сприйняття, Соціальна "замкнутість" у віртуальному просторі). Цифровий соціум: перспективи соціальної суб'єктності. Мезосоціальні прояви цифрового соціуму. Віртуалізація соціальних груп. Цифрова опосередкованість взаємодій. Цифровий соціум: мікросоціальний рівень. Цифрова трансформація соціальних інститутів. Транспарентність соціальних норм. Теоретичні моделі дослідження цифрового соціуму. Цифровий соціум у фокусі теорії структурації Е. Гідденса. Цифровий соціум у фокусі теорії соціального поля П. Бурдьє. Цифрова соціологія як нова галузь соціологічного знання.

Питання для самоперевірки

1. Як можна пояснити взаємозв'язок глобалізації та цифровізації? Як, на вашу думку, співвідносяться ці поняття? Чому, вивчаючи феномен цифровізації, важливо звертатись до теорій глобалізації?
2. Чому, на вашу думку, цифровізація – це не лише технічний термін, але й соціальний? Відповідь аргументуйте.
3. В який спосіб цифровізація відбувається в українському суспільстві? Які перепони та бар'єри у цьому зв'язку ви можете визначити?
4. На вашу думку, цифровізація – це явище культурно універсальне чи культурно партикулярне? Відповідь аргументуйте.
5. Чому, на вашу думку, дослідники феномену цифровізації звертають особливу увагу на соціальні наслідки її запровадження?
6. Як цифровізація впливає на розвиток різних підсистем суспільства (політики, економіки, культури, освіти)? Які переваги та недоліки у цьому зв'язку вона зумовлює?

Рекомендована література до лекції № 1:

1. Dufva T., Dufva M. Grasping the future of the digital society. Futures (2018), <https://doi.org/10.1016/j.futures.2018.11.0>.
2. Бакіров В. С. (2021). Цифрове суспільство: порядок денний для соціології. Доповідь на XII Львівському соціологічному форумі «Сучасні соціальні трансформації: глобальний досвід та локальні специфікації», м. Львів, 02 квіт. 2021 р. (Відео). Отримано 17.05.2021 з <https://www.facebook.com/sociologyinLviv/videos/945948292899782>.
3. Lee Rainie and Barry Wellman, Networked: The New Social Operating System, Cambridge, MA: MIT. Press, 2012, 358 p.
4. Brynjolfsson E., McAfee A. Machine, platform, crowd: harnessing our digital future. N.Y., 2017.

Лекція 2. Інтернет та його роль у глобалізованому суспільстві

Конспект лекції

Історичні відомості про розвиток інтернету. Інтернет і глобалізація. Інтернет як соціальний феномен. Internet чи Web: визначення поняття. Дія та взаємодія в Internet-просторі. Соціальні структури в Internet-просторі. Internet як особливий комунікативний простір. Internet-соціалізація. Інтернет-ідентичності. Internet як простір соціальних взаємодій. Підходи до осмислення феномену Internet. Інтернет та віртуалізація суспільства (М. Кастельс, Ж. Бодрійяр). Інтернетизація та її соціальні наслідки для сучасних суспільств. Інтернет та цифровізація. Розвиток Internet-технологій. Технології web 1.0, web 2.0, web 3.0. «Інтернет лише для читання». «Читання та запис в Інтернеті». «Інтелектуальна мережа». Семантична павутина. Машинне навчання. Інтернет речей. Блокчейн. Порівняння технологій web 1.0, web 2.0, web 3.0. Хронологія розвитку технологій web 1.0, web 2.0, web 3.0. Технології web 1.0, web 2.0, web 3.0. та соціальна реальність: особливості взаємовпливів.

Питання для самоперевірки

1. Чому феномен інтернету є цікавим для дослідження соціологами? Як поглянути на нього крізь соціологічну оптику?
2. Охарактеризуйте інтернет-практики з позицій теорій соціальної дії.
3. Інтернет – це, перш за все: соціальний простір, соціальні практики, соціальні норми чи соціальні комунікації? Відповідь аргументуйте, спираючись на відповідні соціологічні теорії.
4. Як інтернетизація впливає на діяльність різних підсистем суспільства?
5. Як ви розумієте такі поняття, як «інтернет-ідентичність» та «інтернет-соціалізація»? Як вони проявляються у вашому житті? Відповідь проілюструйте прикладами.
6. Чи можна визначити поширення технологій web 3.0 загрозливим для суспільства та людини? Відповідь аргументуйте.

Рекомендована література до лекції № 2

1. Castells M. The Impact of the Internet on Society: A Global Perspective. URL : <https://www.bbvaopenmind.com/en/articles/the-impact-of-the-internet-on-society-a-global-perspective/>
2. Schroeder Ralph Social Theory after the Internet. Media, Technology and Globalization, 2018. University College London. P. 82-124. URL : <https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/10040801/1/Social-Theory-after-the-Internet.pdf>

Лекція 3. Цифрова трансформація соціальних інститутів

Конспект лекції:

Цифровізація та цифрова трансформація. Феномен соціальних трансформацій у фокусі соціології. Суспільна трансформація за Л. Іоніним. Закономірності трансформації сучасних суспільств за Т. Заславською. Соціальний інститут: різноманіття дефініцій. Інституційний підхід у теоретизуванні Е. Дюркгейма, Т. Парсонса, Е. Гідденса, П. Бергера та Н. Лукмана, Р. Норта. Традиційний та сучасний підходи до визначення поняття «соціальний інститут». Етапи формування соціального інституту. Соціальні потреби і соціальні норми. Інституціоналізація. Соціальні статуси та ролі. Класифікації соціальних інститутів за Е. Дюркгеймом, Т. Вебленом, Р. Мілсом, Н. Смелзером. Класифікація соціальних інститутів за цілями і сферою дії. Цифрова трансформація: зміни нормативного простору. Посилення нормативної транспарентності соціальних інститутів в умовах цифровізації. Транспарентність як засіб соціального контролю. Е-документообіг та нормативна транспарентність. Цифрова трансформація: контроль влади і контроль за владою. Нові медіа та громадський сектор як суб'єкти контролю за владою. «Цифрова диктатура». Цифровізація політики і політика цифровізації. Поширення цифрових технологій у сфері політичних відносин. Твітер-дипломатія. Твітер-революції (рух “жовті жилети”). Онлайн-голосування. Нові технології ведення політичних кампаній. Політика цифровізації: порядок денний для України. Ознаки та основні сегменти цифрової економіки. Цифровий розрив. Цифрова трансформація економіки: соціальні ризики. «Нові безробітні» та безумовний базовий дохід. Зайнятість у сфері STEM (science, technology, engineering and mathematics). Гендерна нерівність в умовах цифрового суспільства.

Питання для самоперевірки

1. У чому різниця між поняттями “цифровізація” та “цифрова трансформація”?
2. Чому доцільніше говорити про “цифрову трансформацію” соціальних інститутів, а не “цифровізацію”?
3. У чому відмінність між традиційним та сучасним підходами до визначення поняття «соціальний інститут»?
4. Які приклади цифровізації політики та політики цифровізації ви можете навести, спираючись на український контекст?
5. Як феномен нормативної транспарентності проглядається на прикладі українських реалій?
6. Що таке «цифрова диктатура»? Чи вбачаєте ви можливим запровадження цифрової диктатури в Україні? Які заходи мають бути вжиті для запобігання встановлення «цифрової диктатури»? Відповідь обґрунтуйте.
7. Які ознаки та сегменти цифрової економіки існують в українському суспільстві?
8. Якими є ключові ризики цифрової економіки для суспільства в цілому та людини зокрема? Яким чином можна здійснити превенцію даних ризиків. Відповідь аргументуйте.

Рекомендована література до лекції № 3:

1. Бакіров В.С. Як нації не стати цифровим іммігрантом в сучасному суспільстві. URL : <https://zn.ua/ukr/science/jak-nausti-ne-stati-tsifrovim-immihrantom-v-suchasnomu-su-spilstvi.html>.
2. Піщуліна О. Цифрова економіка: тренди, ризики, соціальні детермінанти. 2020. https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf
3. Пищуліна О. Дві сторони цифрових технологій: «цифрова диктатура» або збереження стійкості. URL : <https://razumkov.org.ua/statti/dvi-storony-tsyfrovykh-tekhnologii-tsyfrova-dyktatura-abo-zberezhennia-stiikosti>.
4. Берназюк О. Роль та місце цифрових технологій у сфері публічного управління. Підприємництво, господарство і право, №10, 2017. С. 166-170. URL : <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/10/35.pdf>.

Лекція 4. Соціальні комунікації у цифровому суспільстві

Конспект лекції

Комунікація: особливості визначення. Комунікація і спілкування: співвідношення понять. Значення терміну “комунікація” за Ю. Подгорецькі. Соціальна комунікація. Види і форми соціальної комунікації. Елементи комунікації за Т. Парсонсом. Комунікація як соціальний процес. Теорія комунікації Н. Лумана. М. Кастельс «Влада комунікацій». Горизонтальні мережі та мультимодальні комунікації. Влада, мережі, комунікації. Влада комунікації: соціальні наслідки. Послаблення контролю влади за інформаційними потоками. Зсув від масової комунікації до масової самокомунікації. Інтернет і культура свободи. Посилення впливу громадянського суспільства на форму і динаміку владних відносин. Проект Wikileaks. Особливості мережевого суспільства. Ознаки і особливості соціальних мереж. Соціальні мережі як комунікаційні простори цифрового соціуму. Соціальні мережі і нові сфери самореалізації. Цифрові медіа як платформи комунікації в умовах цифрового суспільства. Блогінг як форма комунікації: особливості виникнення та становлення. Звіт Global Digital 2021. Аудиторія найпопулярніших соціальних мереж в Україні. Сучасні тенденції користування соціальними мережами в Україні. Тенденції розвитку соціальних мереж у майбутньому: Global Digital 2021. «Діджитал-детокс» як новий тренд цифрового суспільства. Цифрові медіа та технології fake-news. Медіаграмотність в умовах цифрового суспільства.

Питання для самоперевірки

1. У чому відмінність між поняттями «комунікація» та «спілкування»? Як співвідноситься їхній обсяг?
2. У чому специфіка соціальних комунікацій?

3. Чим відрізняються феномени масових комунікацій та масових самокомунікацій?

4. Охарактеризуйте особливості мережевого суспільства. Чи притаманні ознаки мережевого суспільства сучасному українському суспільству?

5. Яким є типовий соціодемографічний портрет користувача Facebook, Instagram?

6. Якими ви вбачаєте ключові тенденції розвитку соціальних мереж у найближчому майбутньому?

7. Чому в умовах цифрового суспільства актуалізується така компетентність як медіаграмотність? Відповідь обґрунтуйте.

Рекомендована література до лекції № 4

1. Digital 2021: Global Overview Report. URL : <https://datareportal.com/reports/digital-2021-global-overview-report>

2. DIGITAL GLOBALIZATION: THE NEW ERA OF GLOBAL FLOWS. URL : <https://www.mckinsey.com/business-functions/mckinsey-digital/our-insights/digital-globalization-the-new-era-of-global-flows>.

3. Соцмережі-2021: ТікТок старшає, Facebook — переважно жіночий, а стрічку ми гортаємо 400 мільйонів років. URL : <https://hromadske.ua/posts/socmerezhi-2021-tiktok-starshaye-facebook-perevazhno-zhinochij-a-strichku-mi-gortayemo-400-miljoniv-rokiv>.

Лекція 5. Влада та управління у цифровому соціумі

Конспект лекції

Особливості співвідношення понять влада, управління, держава, політика. Влада як іманетна властивість соціальних відносин. Влада: дефініції соціологів (М. Вебер, М. Кастельс, Н. Луман, М. Фуко). Типи легітимного панування за М. Вебером. Харизматичне, легітимне та традиційне панування. М. Кастельс “Влада комунікацій”. Реляційність влади, примус та домінування. Влада і держава. Держава як інститут легітимного насилля. Влада в мережевому суспільстві за М. Кастельсом. Співвідношення понять «мережева влада», «влада мережі», «влада в мережі», «мережотворча влада». Політика: polity-politics-policy. Цифровізація і політика. Цифрові технології у виборчих кампаніях. Маркетизація виборчих технологій. Таргетована реклама у політичних технологіях. Робота в полі в цифрових умовах. Вибори і персональні дані. Персональні дані як нова "валюта". Загальні та чутливі персональні дані. Цифровий морфінг. Мета цифрового морфінгу. Експерименти

з цифрового морфінгу. Скандал з Cambridge Analytica. Дані, що використовуються у профілюванні покупців. Генеральний регламент про захист даних 2016 р. ЄС. Світові стратегії цифрового розвитку 2012-2017 рр. Цифрові стратегії країн G20. Загальні риси національних стратегій цифрового розвитку. Наскрізні цифрові технології. Рекомендації ОЄСР: впровадження цифрового порядку урядами. Цифровий розвиток на порядку денному України. Цифровий порядок денний України 2020. Концепція розвитку цифрових компетентностей 2021 р. Цифровізація виборчої системи України.

Питання для самоперевірки

1. Як ви розумієте поняття «цифрові інструменти влади»? Наведіть відомі вам приклади таких інструментів.
2. У чому відмінність між цифровізацією влади та цифровою владою? Відповідь аргументуйте.
3. Чи дійсно інтернет можна вважати відкритим простором рівноправних комунікацій?
4. Що таке data-класи та «цифрові сліди»?
5. Як співвідносяться поняття «цифрова влада» та «цифрова нерівність»?
6. Які цифрові технології найчастіше застосовуються у практиці світової та української політики?
7. Чим, на вашу думку, відрізняється цифрова політична активність від нецифрової?

Рекомендована література до лекції № 5

1. Піщуліна О. Цифрова економіка: тренди, ризики, соціальні детермінанти. 2020. https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf
2. Пищуліна О. Дві сторони цифрових технологій: «цифрова диктатура» або збереження стійкості. URL : <https://razumkov.org.ua/statti/dvi-storony-tsyfrovykh-tekhnologii-tsyfrova-dyktatura-abo-zberezhennia-stiikosti>.
3. Як персональні дані стали розмінною монетою політичних сил на виборах. Центр демократії та верховенства права. URL : <https://cedem.org.ua/analytics/personalni-dani-vybory/>

Лекція 6. Цифрова нерівність і цифровий капітал у сучасному світі

Конспект лекції

Соціальні нерівності: особливості визначення. Соціальні нерівності та суміжні феномени: соціальна мобільність, соціальна стратифікація, соціальна нерівність. Типи стратифікованого суспільства за Е. Гідденсом. Багаторівнева

природа нерівностей. Функції соціальних нерівностей. Дисфункції соціальних нерівностей. Соціальні нерівності: сучасні тенденції. С. Макеєв: критерії нових нерівностей. Феномен «Gini-out-of the-Bottle». Поява нових нерівностей. Види нових нерівностей. «Рухливі» нерівності. Економічний погляд на цифрову нерівність. Соціологічний погляд на цифрову нерівність. Рівні цифрової нерівності. Цифрові розриви та цифрові компетентності. Цифрові розриви: український контекст. Марек Гібель: цифровий розрив, знання та інновації. Цифровий розрив як соціальний конструкт. “Портрет” цифрової нерівності. Бар'єри подолання цифрової нерівності в Україні. Чинники, що поглиблюють цифровий розрив. Нові суб'єкти конструювання цифрової нерівності. Індекс рівня доступу до цифрових технологій. Індекс рівня цифрових компетенцій користувачів. Визначальний характер цифрової нерівності. Види капіталів за П. Бурдьє. Стани капіталу за П. Бурдьє. Цифровий капітал.

Питання для самоперевірки

1. Як сучасні дослідники визначають цифрову нерівність?
2. Які соціологічні теорії є ефективними для дослідження цифрової нерівності? Відповідь аргументуйте.
3. Чи може цифрова нерівність мати соціально конструктивні та корисні наслідки? Наведіть приклади.
4. До чого призводить цифрова нерівність? Які соціальні проблеми, пов'язані із поглиблення цифрової нерівності ви можете навести?
5. Чому, на вашу думку, феномен цифрової нерівності досліджується не лише в соціології, але й в інших науках?
6. Хто, на Вашу думку, є основними суб'єктами конструювання цифрової нерівності? Кому вигідна цифрова нерівність?
7. В який спосіб цифрова нерівність відтворюється на рівні суспільства? Відповідь проілюструйте із застосуванням соціологічних теорій.
8. В який спосіб можна регулювати цифрову нерівність? Які проблеми постають у цьому зв'язку?
9. Якою має бути роль держави та інших соціальних суб'єктів у регулюванні та мінімізації цифрової нерівності?

Рекомендована література до лекції № 6

1. Соціальні нерівності: сприйняття українським суспільством (заключний звіт Соціологічної асоціації України). 2018.
2. Giebel M. Digital Divide, Knowledge and Innovations. Journal of Information, Information Technology, and Organizations, Vol. 8, pp. 1-24, 2013

3. Ragnedda M., Ruiu M.L., Addeo F. (2019) Measuring Digital Capital: An empirical investigation. *New Media and Society* 1: 1–24.

Лекція 7. Кіберзлочинність і кібертероризм як глобальні проблеми

Конспект лекції

Співвідношення понять «кібербезпека», «кіберзлочинність», «кіберпростір», «кібератака», «кібертероризм». Злочин як соціальне явище. Злочинна дія як соціальна дія. Злочин і кіберзлочин. Особливі риси кіберзлочинності. Гіперлатентність та транскордонність кіберзлочинів. Соціальні наслідки кіберзлочинів. Складнощі правового регулювання кіберзлочинності. Основні типи кіберзлочинів: Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність. правопорушення, пов'язані з порушенням авторських і суміжних прав. правопорушення проти конфіденційності, цілісності та доступності комп'ютерних даних і систем. Правопорушення, пов'язані зі змістом. Правопорушення, пов'язані з комп'ютерами. Види кіберзлочинів. Кардинг, фішинг, вішинг. Онлайн-шахрайство. Кард-шарінг, піратство, соціальна інженерія. Мальваре. Рейфайлінг та протиправний контент. Напрями кіберзлочинів. Кібербезпека: українське законодавство. Департамент кіберполіції НП України: найпоширеніші кіберзлочини (2019 р.). Соціологічні дослідження проблем кіберзлочинності: Євробарометр. Хакерська атака як віртуалізований конфлікт (Р. Коллінз). М. Кастельс: хакери, крєкери та кіберзлочинці. Чорні та білі хакери. Політичні кіберзлочинці. «Білокомірцеві» злочинці. Представники криміналітету. Пересічні громадяни, що порушують авторські права. Цифровізація у розслідуванні злочинів. Цифрова інформаційна транспарентність. Цифровий контроль. Складність знищення цифрових слідів. Кіберзлочини і віртуальні сліди. Напрями формування інформаційної безпеки в Україні. Кібертероризм. Специфіка кібертероризму.

Питання для самоперевірки

1. Які засоби убезпечення від кібертерористичних атак ви вважаєте ефективними у сучасному світі та чому?
2. Чи є кібертероризм більш небезпечним для держави та суспільства в порівнянні з «традиційним» тероризмом? Відповідь аргументуйте.
3. Як кібертероризм пов'язаний з діяльністю цифрових медіа? Яку роль останні відіграють у його активізації та нівелюванні?

Рекомендована література до лекції № 7

1. Єнін М. Н., Коржов Г. О. Мережева комунікація: ризики та перспективи (на основі соціологічних опитувань

громадської думки в країнах Євросоюзу). Вісник Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут”. Політологія. Соціологія. Право : зб. наук. праць. – Київ, 2021. – №1 (49). С. 22-30.

2. Рущенко І. П. Соціологія злочинності. - Харків: Видавництво національного університету внутрішніх справ, 2001. С. 184-200. URL : http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/MONOGRAFIJ_2009/RUSHENKO_2001.pdf

3. Чаплик М.М. Український вимір кіберзлочинності крізь призму окремих типів кіберзлочинців. Габітус. Випуск 11, 2020. С. 83-87.

4. Закон України “Про основні засади забезпечення кібербезпеки”. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> .

5. Стратегія кібербезпеки України. Указ Президента України №96/2016. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/962016-19836>

Лекція 8. Людина перед викликами цифрової сучасності.

Homo sapiens на шляху до Homo digital

Конспект лекції

Homo sapiens. Homo digitalis. Відомі моделі типологізації (Homo soveticus; Homo economicus; Homo faber; Homo digital; Homo ludens). Об’єктивні (структурні чинники) появи Homo digitalis. Homo digitalis: думка економістів. Відмінні риси homo digital. Середовище екранів та дисплеїв. «Онлайн» взаємодії з навколишнім технологічним простором. Homo digitalis як людина акробат (за П. Слотердайком). Homo digitalis: нові орієнтири буття. Позиційна перевага штучності над природою. Відхід від письмової культури до культури зображення. Спрощення граматичних правил і синтаксичних структур через кодування лайків. «Дигітальне», що виходить за рамки цифрових технологій. Homo digitalis та «філософія селфі» (за Г. Гумбрехтом). Філософія несправжнього буття. Зникнення межі між актом творіння та інформацією про нього. Комунікативний простір Інтернету, який структурує життєвий світ homo digitalis. Постіндустріальна напівосвіченість. Homo digitalis: неочевидні особливості (кліпове мислення, швидка пам'ять, обмеженість порівняння). Феномени homo digitalis та digital natives/immigrants. Обмеження підходу М. Пренскі: типологія соціальної дії за Р. Мертоном.

Питання для самоперевірки

1. Якими ключовими ознаками дослідники наділяють Homo digitalis? Як би Ви розширили перелік цих ознак?

2. Як Ви розумієте тезу про те, що «дигітальне» виходить за рамки цифрових технологій? Наведіть приклади та аргументуйте відповідь.

3. Що таке постіндустріальна напівосвіченість і чи можна їй щось протиставити?

4. Якими є основні напрями критики підходу М. Пренскі? Які додаткові моменти Ви могли б визначити у цьому зв'язку?

Рекомендована література до лекції № 8

1. Бакіров В.С. Зворотний бік цифрового суспільства - другий «бунт мас».

URL

:

<https://zn.ua/ukr/tech/zvorotnij-bik-tsifrovoho-suspilstva-druhij-bunt-mas-.html>.

2. Prensky M. Digital Natives, Digital Immigrants. On the Horizon, Vol. 9 No. 5. October 2001, P. 1-6. URL :

<https://marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf>

3. Harris D. Digital Natives Revisited: developing digital wisdom in the modern university. E-Learning and Digital Media, Volume 9, Number 2, 2012. URL : <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.2304/elea.2012.9.2.173>.

4. Марія Култаєва Homo digitalis, дигітальна культура і дигітальна освіта: філософсько-антропологічні і філософсько-освітні розвідки. Філософія освіти, 2020. С. 8-36.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд.	с. р.		л	п	лаб	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 1. Глобалізація та цифровізація – головні тренди сучасного соціального життя	16	2	4	-	-	10	18	2	2	-	-	14
Тема 2. Інтернет та його роль у глобалізованому суспільстві	16	2	4	-	-	10	14	-	-	-	-	14
Тема 3. Цифрова трансформація соціальних інститутів	16	2	4	-	-	10	18	2	2	-	-	14
Тема 4. Соціальні комунікації у цифровому суспільстві	16	2	4	-	-	10	14	-	2	-	-	12
Тема 5. Влада і управління у цифровому соціумі	14	2	4	-	-	8	14	-	-	-	-	14
Тема 6. Цифрова нерівність і цифровий капітал у сучасному світі	14	2	4	-	-	8	12	-	-	-	-	12
Тема 7. Кіберзлочинність і кібертероризм як глобальні проблеми	14	2	4	-	-	8	12	-	-	-	-	12
Тема 8. Людина перед викликами цифрової сучасності. Homo sapiens на шляху до Homo digital	14	2	4	-	-	8	18	2	2	-	-	14
Усього годин	120	16	32	-	-	72	120	6	8	-	-	106

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
Тема 1. Глобалізація та цифровізація – головні тренди сучасного соціального життя			
1.	<i>Семінари 1-2. Глобалізація та цифровізація: визначення, тенденції, прояви</i>	4	2
Тема 2. Інтернет та його роль у глобалізованому суспільстві			
2.	<i>Семінари 3-4. Інтернет як соціокультурний феномен</i>	4	-
Тема 3. Цифрова трансформація соціальних інститутів			
3.	<i>Семінари 5-6. Цифровізація освіти</i>	4	2
Тема 4. Соціальні комунікації у цифровому суспільстві			
4.	<i>Семінари 7-8. Комунікативний простір цифрового соціуму</i>	4	2
Тема 5. Влада і управління у цифровому соціумі			
5.	<i>Семінари 9-10. Цифрові інструменти влади</i>	4	-
Тема 6. Цифрова нерівність і цифровий капітал у сучасному світі			
6.	<i>Семінари 11-12. Чинники і види цифрової нерівності</i>	4	-
Тема 7. Кіберзлочинність і кібертероризм як глобальні проблеми			

7.	Семінар 13-14. Кіберзлочинність як глобальна проблема	4	-
Тема 8. Людина перед викликами цифрової сучасності. Homo sapiens на шляху до Homo digital			
8.	Семінар 15: “Людина перед викликами цифрової сучасності. Homo sapiens на шляху до Homo digitalis”	2	2
9.	Семінар 16: Підсумковий семінар Завдання семінару: підбиття підсумків навчання за курсом, розрахунок балів, відповіді на питання.	2	-
	Усього годин	32	14

4. Самостійна робота

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин (денна форма)	Кількість годин (заочна форма)
1.	Робота з рекомендованою літературою до семінарських занять	20	30
2.	Підготовка до семінарських занять (створення інфографіки, цифрових презентацій, інших цифрових продуктів)	25	40
3.	Опрацювання завдань до самостійної роботи (див. приклади нижче)	22	26
4.	Підготовка до контрольної роботи	5	10
	Разом	72	106

Види навчальної діяльності (змішане навчання)

Лекції					
	Класифікація	Попередня підготовка	Подача нової інформації	Тренування	Зворотній зв'язок
Лекція 1. Глобалізація та цифровізація – головні тренди сучасного	Вступна	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	- Тексти; - Відео; - відеоконференція	- Питання для самоперевірки; - Пошук відповідей на питання	- Запитання; - Обговорення навчального матеріалу

соціального життя (частина 1)					
Лекція 2. Інтернет та його роль у глобалізованому суспільстві	Інформаційна (тематична)	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	- Тексти; - відеоко - нфе-ренція	- Питання для самоперевірки; - Робота з кейсами;	- Запитання; - Обговорення навчального матеріалу
Лекція 3. Цифрова трансформація соціальних інститутів	Інформаційна (тематична)	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	- Тексти; - відеоко - нфе-ренція	- Питання для самоперевірки; - Робота з кейсами;	- Запитання; - Обговорення навчального матеріалу
Лекція 4. Соціальні комунікації у цифровому суспільстві	Інформаційна (тематична)	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	- Тексти; - відеоко - нфе-ренція	- Питання для самоперевірки; - Робота з кейсами;	- Запитання; - Обговорення навчального матеріалу
Лекція 5. Влада і управління у цифровому соціумі	Інформаційна (тематична)	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	- Тексти; - відеоко - нфе-ренція	- Питання для самоперевірки; - Робота з кейсами;	- Запитання; - Обговорення навчального матеріалу
Лекція 6. Цифрова нерівність і цифровий капітал у сучасному світі	Інформаційна (тематична)	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	- Тексти; - відеоко - нфе-ренція	- Питання для самоперевірки; - Робота з кейсами; - Пошук відповідей на питання	- Запитання; - Обговорення навчального матеріалу
Лекція 7. Кіберзлочинність і кібертероризм як глобальні проблеми	Інформаційна (тематична)	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	- Тексти; - відеоко - нфе-ренція	- Питання для самоперевірки; - Робота з кейсами; - Пошук відповідей на питання	- Запитання; - Обговорення навчального матеріалу
Лекція 8. Людина перед викликами цифрової сучасності. Homo sapiens на шляху до Homo digital	Інформаційна (тематична)	Ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою	- Тексти; - відеоко - нфе-ренція	- Питання для самоперевірки; - Робота з кейсами; - Пошук відповідей на питання	- Запитання; - Обговорення навчального матеріалу
Семінари					
	Вид навчальної діяльності	Попередня підготовка	Виконання практичного завдання	Оцінювання	Рефлексія
Тема 1. Глобалізація та цифровізація – головні тренди сучасного соціального життя					

Семінари 1-2. Глобалізація та цифровізація : визначення, тенденції, прояви	Онлайн-діяльність	Підготовка відео проекту «Моя візитівка»	Творча дискусія; Презентація домашнього завдання – відео «Моя візитівка»	Усна відповідь;	Діалог, групове обговорення	- Групові консультації; - коментарі під час заняття від викладача
Тема 2. Інтернет та його роль у глобалізованому суспільстві						
Семінари 3-4. Інтернет як соціокультурний феномен	Онлайн-діяльність	Ознайомлення з літературою до семінару	Творча дискусія;	Усна відповідь;	Діалог, групове обговорення	- Групові консультації; - коментарі під час заняття від викладача
Тема 3. Цифрова трансформація соціальних інститутів						
Семінари 5-6. Цифровізація освіти	Онлайн-діяльність	Перегляд кінострічки «Ex machina»	Творча дискусія;	Усна відповідь;	Діалог, групове обговорення	- Групові консультації; - коментарі під час заняття від викладача
Тема 4. Соціальні комунікації у цифровому суспільстві						
Семінари 7-8. Комунікативний простір цифрового соціуму	Онлайн-діяльність	Ознайомлення з літературою до семінару	Пошук відповідей на питання; творча дискусія	Усна відповідь;	Діалог, групове обговорення	- Групові консультації; - коментарі під час заняття від викладача
Тема 5. Влада і управління у цифровому соціумі						
Семінари 9-10. Цифрові інструменти влади	Онлайн-діяльність	Попередній аналіз застосування цифрових технологій під час виборчої кампанії 2019 року	Пошук відповідей на питання; творча дискусія	Усна відповідь;	Діалог, групове обговорення	- Групові консультації; - коментарі під час заняття від викладача
Тема 6. Цифрова нерівність і цифровий капітал у сучасному світі						
Семінари 11-12. Чинники і види цифрової нерівності.	Онлайн-діяльність	Ознайомлення з літературою до семінару	Пошук відповідей на питання; творча дискусія	Усна відповідь;	Діалог, групове обговорення	- Групові консультації; - коментарі під час заняття від викладача
Тема 7. Кіберзлочинність і кібертероризм як глобальні проблеми						

Семінар 13-14. Кіберзлочинність як глобальна проблема	Онлайн-діяльність	Ознайомлення з літературою до семінару; Перегляд кінострічки «Соціальна дилема»	Пошук відповідей на питання; творча дискусія	Усна відповідь;	Діалог, групове обговорення	- Групові консультації; - коментарі під час заняття від викладача
Тема 8. Людина перед викликами цифрової сучасності. Homo sapiens на шляху до Homo digital						
Семінар 15. Людина перед викликами цифрової сучасності. Homo sapiens на шляху до Homo digitalis	Онлайн-діяльність	Ознайомлення з літературою до семінару;	Пошук відповідей на питання; творча дискусія	Усна відповідь;	Діалог, групове обговорення	- Групові консультації; - коментарі під час заняття від викладача
Семінар 16. Підсумковий семінар	Онлайн-діяльність		Обговорення результатів		Обговорення результатів	Коментарі під час заняття від викладача

5. Індивідуальні завдання

Не передбачено.

6. Методи навчання

Під час викладання дисципліни використовуються такі методи: лекції, пояснення, виступи, групові дискусії, командні ігри, опонування та рецензування, підготовка презентаційних матеріалів, опрацювання навчальної та наукової літератури.

7. Методи контролю

Самоконтроль здійснюється студентами під час опрацювання теоретичного матеріалу лекцій.

Поточний контроль:

1) контрольна робота №1 за темами 1-8 тематичного плану навчальної дисципліни, що передбачає виконання тестів на цифровій платформі <https://kahoot.com/>.

Підсумковий контроль:

1) іспит, що передбачає виконання творчого завдання.

Методи контролю в умовах змішаної форми навчання

У разі настання / подовження дії **обставин непоборної сили** (в тому числі запровадження жорстких карантинних обмежень в умовах пандемії з заборонаю

відвідування ЗВО) здобувачам надається можливість скласти **екзамен дистанційно на платформі Google Classroom**.

Підсумковий семестровий контроль здійснюється під час проведення іспиту. Загальна кількість балів за успішне виконання екзаменаційних завдань – 40. Час виконання – до 80 хвилин.

8. Схема нарахування балів

Для денної форми навчання

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання									Іспит	Сума	
								Контрольна робота			Разом
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8				
5	5	5	5	5	5	5	5	20	60	40	100

Для заочної форми навчання

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання						Іспит	Сума
				Контрольна робота	Разом		
T1	T2	T3	T4				
10	10	10	10	20	60	40	100

Оцінюванню підлягає робота студентів під час дискусій та виступів на семінарських заняттях, виконання домашніх завдань до семінарів, написання контрольної роботи та складання іспиту.

Критерії оцінювання

1. Іспит. Іспит передбачає завчасне виконання студентами дослідницького завдання та його публічний захист. Дослідницьке завдання передбачає застосування студентами методів збору соціологічної інформації (включене спостереження, інтерв'ю, експрес-опитування) для аналізу конкретної проблеми та розроблення заходів, спрямованих на її вирішення.

Виконання іспиту оцінюється у 40 балів (20 балів – за виконання завдання та 20 балів за його публічний захист).

Студент може обрати дослідницький кейс із запропонованих варіантів або узгодити з викладачами власну пропозицію для аналізу.

2. Семінарські заняття. Семінарські заняття студентів передбачають такі види робіт: усна доповідь (презентація), участь у дискусії.

Усна доповідь (презентація) передбачає самостійну позааудиторну підготовку студента з певної теми на основі аналізу першоджерел та подальшу презентацію напрацьованого матеріалу під час семінарського заняття.

Участь у дискусії передбачає розвиток аналітичних навичок студентів, спрямованих на покращення соціологічної уяви, логічності і критичності мислення.

Критеріями оцінювання усної доповіді є самостійність, ґрунтовність, логічність і повнота викладу матеріалу, послідовність, наявність висновків, якість володіння студентом навчальним матеріалом.

За усну доповідь і участь у дискусіях в рамках кожної з восьми тем студент може отримати до 5-ти балів.

Критерії оцінювання усних доповідей та участі у дискусії під час семінарів:

Низький рівень знань. Студент не оперує засвоєними поняттями, не виявляє розуміння основних положень теми.

Середній рівень знань. Студент описує явища, без пояснень наводить приклади, що ґрунтуються на власних спостереженнях, матеріалах першоджерел, розповідях викладача, виявляє знання і розуміння основних положень теми, але не формулює власні висновки.

Достатній рівень знань. Студент застосовує знання в стандартних ситуаціях, уміє пояснити явища, застосовувати теорію на практиці, узагальнювати знання, систематизувати їх, робити висновки.

Високий рівень знань. Студент вільно володіє вивченим матеріалом, застосовує його на практиці, наводить аргументи на підставі своїх думок, критично осмислює новий матеріал, порівнює концепції, знаходить протиріччя.

3. Контрольна робота. Контрольна робота – самостійна аудиторна письмова робота студента, метою якої є поточна оцінка якості засвоєння навчального матеріалу.

Курс «Цифровий соціум: глобальні перспективи» передбачає проведення однієї контрольної роботи у формі тестів. Тестове завдання спрямовано на перевірку твердих навичок (hard skills) студентів за курсом.

Студентам пропонується до виконання 20 тестових завдань, правильна відповідь на кожне з яких оцінюється в 1 бал. Максимальна оцінка за контрольну роботу складає 20 балів.

Критерієм оцінювання знань студентів для тестового формату завдань є надання правильної відповіді.

Отримання 18-20 балів за виконання контрольної роботи засвідчує *високий рівень знань* студента, що має прояв у вільному володінні вивченим матеріалом курсу. Оцінка у вигляді 15-17 балів за тест відповідає *достатньому*

рівню знань студента, проявляє засвоєння ним матеріалу курсу з незначною кількістю пробілів. Виконання тестового завдання на 12-14 балів свідчить про *середній рівень знань* студента з неповним засвоєнням основних тем курсу. Оцінка нижче 12 балів визначає *низький рівень знань* студента, що вимагає подальшої системної роботи у напрямку засвоєння вивченого матеріалу.

Приклади тестових завдань наведені у розділі «Банк тестових завдань з курсу «Цифровий соціум: глобальні перспективи».

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка для чотирирівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно
70 – 89	добре
50 – 69	задовільно
1 – 49	незадовільно

10. Рекомендована література

Основна література

1. Чернова К.О. Глобалізація як вимір сучасності: соціокультурний аспект, 2011. URL : https://sociology.knu.ua/sites/default/files/library/elopen/actprob13_16.pdf
2. Blum, B.; Neumärker, B.K.J. Lessons from Globalization and the COVID-19 Pandemic for Economic, Environmental and Social Policy. World 2021, 2, 308–333. [https:// doi.org/10.3390/world2020020](https://doi.org/10.3390/world2020020)
3. Jeffrey A Hart. Globalization and Digitalization. 2010. URL : https://www.researchgate.net/publication/277712506_Globalization_and_Digitalization
4. Хміль Я.В. Компаративний аналіз емпіричних досліджень українських та зарубіжних учених у ділянці використання можливостей Інтернету: Дисертація на здобуття ступеню доктора філософії «Соціологічні аспекти використання інтернету у повсякденному житті українського студентства», Львів, 2021. С. 141-159. URL : https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/04/dis_khmil.pdf.
5. Castells M. The Impact of the Internet on Society: A Global Perspective. URL : <https://www.bbvaopenmind.com/en/articles/the-impact-of-the-internet-on-society-a-global-perspective/>
6. Schroeder Ralph Social Theory after the Internet. Media, Technology and

Globalization, 2018. University College London. P. 82-124. URL : <https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/10040801/1/Social-Theory-after-the-Internet.pdf>.

7. Сенченко А.Н. Інтернет як соціокультурний феномен. Культура народів Причорномор'я. 2014. № 267. С. 156-159. URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/92925/34-Senchenko.pdf?sequence=1>.

8. Руденко М.В. Цифровізація економіки: нові можливості та перспективи. Економіка та держава №11, 2018. С. 61-65. URL : http://www.economy.in.ua/pdf/11_2018/13.pdf.

9. Берназюк О. Роль та місце цифрових технологій у сфері публічного управління. Підприємництво, господарство і право, №10, 2017. С. 166-170. URL : <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/10/35.pdf>.

10. Галіч Т. Соціальні Інтернет-мережі та віртуалізація суспільного життя. Соціологія майбутнього, 2010. №1. С. 145-152.

11. Данько Ю.А. Феномен соціальних мереж у контексті становлення і розвитку мережевого суспільства. Вісник Міжнародного Слов'янського університету. Харків Серія "Соціологічні науки". Том XV. 2012. No 1, 2. С. 53 – 59.

12. Ривліна В.М. Соціальні мережі як інструмент медіатизації культури. Young Scientist, №12 (39), 2016. С. 193-198. URL : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/12/46.pdf>.

13. Пищуліна О. Дві сторони цифрових технологій: «цифрова диктатура» або збереження стійкості. URL : <https://razumkov.org.ua/statti/dvi-storony-tsyfrovykh-tekhnologii-tsyfrova-dyktatura-abo-zberezhennia-stiikosti>.

14. Цифрова диктатура, штучний інтелект та боротьба з дезінформацією: про що говорили в Давосі. URL : <https://netfreedom.org.ua/article/cifrova-diktatura-shtuchnij-intelekt-ta-borotba-z-dezinformaciyeu-pro-shcho-govorili-v-davosi>

15. Заключний звіт Соціологічної Асоціації України «Соціальні нерівності: сприйняття українським суспільством» (2018). С. 20-32; 32-55; 108-117; 139-157. URL : http://sau.in.ua/app/uploads/2019/07/ZVIT_SOCZIALNI-NERIVNOSTI_2018_.pdf.

16. Миськевич Т. Цифрова нерівність у сучасному суспільстві: український вимір світових тенденцій. Український журнал з бібліотекознавства та

інформаційних наук. Випуск 3 (2019), С. 87-106.

17. Emmanouil Stiakakis, Pavlos Kariotellis, Maria Vlachopoulou. From the Digital Divide to Digital Inequality: A Secondary Research in the European Union. Conference: Next Generation Society. Technological and Legal Issues - Third International Conference, e-Democracy 2009, Athens, Greece, September 23-25, 2009, Revised Selected Papers. URL : https://www.researchgate.net/publication/220850389_From_the_Digital_Divide_to_Digital_Inequality_A_Secondary_Research_in_the_European_Union
18. Рущенко І. П. Соціологія злочинності. - Харків: Видавництво національного університету внутрішніх справ, 2001. С. 184-200. URL : http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/MONOGRAFIJ_2009/RUSHENKO_2001.pdf
19. Чаплик М.М. Український вимір кіберзлочинності крізь призму окремих типів кіберзлочинців. Габітус, №8, 2020. С. 83-87. URL : <http://habitus.od.ua/journals/2020/11-2020/16.pdf>.
20. Герасіна Л. М. Деструктивні мегатенденції сучасності: глобальний конфлікт, глобалізація злочинності, міжнародний тероризм. Український соціум. 2008. №4 (27). С. 140 - 148. URL : https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2008/10/140-148_no-4_vol-27_2008_UKR.pdf.
21. Васильковський І. І. Поняття «кіберзлочинність» та «кіберзлочини»: стан та співвідношення. Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). Вип. 1–2 (10–11) 2018. С. 276-282.
22. Prensky M. Digital Natives, Digital Immigrants. On the Horizon, Vol. 9 No. 5. October 2001, P. 1-6. URL : <https://marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf>
23. Чередніченко С.С. Вплив приналежності до класу цифрових аборигенів та цифрових мігрантів на поведінку індивіда, 2010. URL : <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/4498/1/ilov104-111.pdf>.
24. Harris D. Digital Natives Revisited: developing digital wisdom in the modern university. E-Learning and Digital Media, Volume 9, Number 2, 2012. URL : <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.2304/elea.2012.9.2.173>.

Додаткова література:

1. Дульська І.В. Інформаційно-комунікаційні технології як технологічний базис

інклюзивного соціального та економічного зростання. Український соціум. 2018. № 1 (64). С.59-73.

2. Пугачевська К.Й., Пугачевська К.С. Цифровізація економіки як фактор підвищення конкурентоспроможності країни. Світове господарство і міжнародні економічні відносини. Випуск, 15, 2018. с. 39-45. URL : http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/25_2018_ukr/9.pdf.

3. Martin Krzywdzinski, Christine Gerber, Maren Evers. The Social Consequences of the Digital Revolution. Le grandi questioni sociali del nostro tempo. 2018, P. 101-120. URL : https://www.researchgate.net/publication/328227280_The_Social_Consequences_of_the_Digital_Revolution.

4. Veronica Lutalo Nabbosa, Claudia Kaar. Societal and Ethical Issues of Digitalization. Conference: ICBDM 2020, May 15–17, 2020, Manchester, United Kingdom. URL : https://www.researchgate.net/publication/346170706_Societal_and_Ethical_Issues_of_Digitalization.

5. Грицяк Н.В. Електронна демократія чи цифрова диктатура: ризики для України. Державне управління, 2020 р., №2 (70). С. 64-69.

6. Флюр О. М.Формування глобального інформаційного суспільства. Шлях України. К. : Центр вільної преси, 2004. 140с.

7. Денисюк С. Г. «Нові мас-медіа» як чинник впливу на сучасні політичні комунікації. Гілея: науковий вісник. 2015. Вип. 94. С. 395-398.

8. Коноплицький С. М. Соціальні аспекти комунікації в мережі Інтернет: феноменологічний аналіз : дис. канд. соціол. наук: 22.00.01 / НАН України; Інститут соціології. К., 2006.154 с.

9. Фісенко Т. В. Соціальні інтернет-мережі як засіб задоволення інформаційних потреб. Наукові записки Інституту журналістики : науковий збірник. К., 2010. Т.41. С. 190-194.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

Відповідні посилання наведено у переліку рекомендованої та допоміжної літератури по курсу.

Забезпечення викладання навчальної дисципліни для змішаної форми навчання

(Особливості навчання за денною формою в умовах продовження дії обставин непереборної сили, в тому числі запровадження карантинних обмежень через пандемію)

В умовах дії карантинних обмежень освітній процес в університеті здійснюється за змішаною формою навчання, а саме:

- дистанційно (за затвердженням розкладом занять) на платформі Zoom проводяться всі лекційні заняття;
- дистанційно на платформі проводяться практичні (семінарські), індивідуальні заняття та консультації, контроль самостійної роботи;
- аудиторно (за затвердженням розкладом занять) можуть проводитися практичні та семінарські заняття у навчальних групах кількістю до 20 осіб з урахуванням відповідних санітарних і протиепідемічних заходів.

Складання підсумкового семестрового контролю: в разі запровадження жорстких карантинних обмежень з заборобою відвідування ЗВО здобувачам надається можливість (за заявою, погодженою деканом факультету) скласти залік (екзамен) дистанційно на платформі Google Classroom в дистанційному курсі «Презентація результатів досліджень у мас-медіа».

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарські заняття з курсу проводяться в офлайн форматі

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
Тема 1. Глобалізація та цифровізація – головні тренди сучасного соціального життя			
1.	Семінари 1-2. Глобалізація та цифровізація: визначення, тенденції, прояви Завдання семінарів: ознайомлення студентів з основними підходами до розуміння цифровізації; осмислення феномену цифровізації суспільства; презентація творчих завдань студентів. Домашнє завдання: створення командної презентації щодо аналізу соціальних наслідків цифровізації суспільства. Під час презентації необхідно дати відповіді на такі питання: а) які позитивні соціальні наслідки створюють бурхливий розвиток і поширення цифрових технологій; б) які негативні соціальні наслідки вони зумовлюють; в) як трансформуються головні людські проблеми у цифровому суспільстві (нерівність, злочинність, самотність ...etc).; г) які глобальні соціальні ризики створює (посилює) цифровізація суспільного життя;	4	2

	д) які соціологічні теорії є ефективними у дослідженні соціальних наслідків цифровізації?		
Тема 2. Інтернет та його роль у глобалізованому суспільстві			
2.	Семінари 3-4. Інтернет як соціокультурний феномен Завдання семінарів: поглиблення і закріплення знань студентів щодо ролі Інтернету у цифровому суспільстві та глобалізованому світі; осмислення підходів до вивчення феномену Інтернету; презентація творчих завдань студентів. Формат занять: семінари передбачають: ✓ домашнє опрацювання практичних завдань, обмін думками та групову дискусію. Завдання для опрацювання до семінарів 3-4 За кожним з наведених завдань студенти готують власну обґрунтовану відповідь, що має бути підкріплена аргументами, прикладами, емпіричними даними, результатами сучасних досліджень тощо. 1. Як, на Вашу думку, змінюватимуться соціальні відносини (і які в першу чергу), якщо тривалість життя людини збільшиться удвічі? 2. Незабаром нове «покоління» окулярів google-glass буде відображати повне досьє людини: її профілі у соціальних мережах, останні закупівлі (як «цифровий слід»), вагу та зріст, звички, музичні вподобання тощо. Це призведе до повної втрати інтимного особистого простору та незахищеності персональних даних. Чи готові ви стати суб'єктами та «об'єктами» застосування технології google-glass? Як можливо захистити свій особистий простір за таких умов? Чи змінять люди сприйняття самих себе у зв'язку із появою google-glass («дзеркальне Я» за Ч. Кулі)? Які соціальні наслідки це матиме?	4	-

	3. Уявімо, що ви є провідним розробником цифрових технологій у світі. Яку технологію (технології) ви б створили, для: • вирішення однієї з глобальних проблем людства; • вирішення актуальних соціальних проблем українського суспільства; • підвищення якості вищої освіти в Україні; • осучаснення освітнього простору нашого університету?		
Тема 3. Цифрова трансформація соціальних інститутів			
3.	Семінари 5-6. Цифровізація освіти Завдання семінарів: поглиблення і закріплення знань студентів щодо особливостей цифрової трансформації соціальних інститутів, зокрема інституту освіти; осмислення феномену цифрової освіти; презентація творчих завдань студентів. Формат занять 5-6: семінари передбачають: ✓ домашнє опрацювання практичного завдання, обмін думками та групову дискусію Завдання до семінарів 5-6 Студенти мають підготувати індивідуальні презентації для 10-хвилинного виступу. У своїх презентаціях треба спробувати сформулювати конкретні шляхи вирішення проблеми, позначеної в роботі Марка Пренскі «Цифрові аборигенти та цифрові іммігранти». Проблемну ситуацію можна сформулювати так: в системі вищої освіти України існує криза, пов'язана з цифровим розривом поколінь - цифрових аборигенів (студентів) і цифрових іммігрантів (викладачів). Цей розрив - не тільки в різному оволодінні цифровими компетенціями, це розрив ідейний, світоглядний, який формує два різних світи, яким складно зрозуміти один одного, ефективно взаємодіяти. Використання традиційних методик в освіті цифрових аборигенів призводить до їхнього розчарування і низької ефективності освітнього процесу в цілому. Все це лише закріплює даний розрив.	4	2

	Під час підготовки презентації необхідно: 1. Продемонструвати, які ідеї М. Пренскі знаходять відображення в українській системі вищої освіти (використовувати конкретні приклади); 2. Пояснити, чим викликаний такий стан справ і окреслити соціальні наслідки невирішення даної проблеми; 3. Запропонувати конкретні дії для вирішення даної проблеми на рівні всіх учасників освітнього процесу (профільного міністерства, керівництва зво, викладачів, студентів, роботодавців); 4. Сформулювати пропозиції до робочої програми курсу "Цифровий соціум: глобальні проблеми" і методів роботи (це можуть бути нові методики, технології, освітні платформи або типи завдань) в рамках курсу, які допоможуть подолати "цифровий розрив" цифрових іммігрантів і аборигенів.		
Тема 4. Соціальні комунікації у цифровому суспільстві			
4.	Семінари 7-8. Комунікативний простір цифрового соціуму Завдання семінарів: поглиблення і закріплення знань студентів щодо феномену соціальних мереж та їхнього комунікативного потенціалу в умовах цифрового соціуму; осмислення феномену соціальних комунікацій; презентація творчих завдань студентів. Формат занять 7-8: семінари передбачають: ✓ домашнє опрацювання практичних завдань, обмін думками та групову дискусію. Практичні завдання до семінарів 7-8: 1. Здійсніть порівняльну характеристику соціальних мереж Clubhouse та Facebook, поясніть спільне та відмінне між ними. Відповідь оформіть у вигляді	4	2

	індивідуальної презентації, що має враховувати відповіді на такі питання: ☐ чим, на вашу думку, зумовлена поява Clubhouse і нові принципи її побудови? ☐ яке майбутнє очікує на соціальні мережі? ☐ яка технологія може прийти на зміну соціальним мережам? 2. В умовах активного використання інформаційно-комунікаційних технологій поширення набуває практика digital-detox (цифрового розвантаження, відпочинку). Проаналізуйте цей феномен з позицій ідеї “культури свободи” за М. Кастельсом. Відповідь оформіть у вигляді індивідуальної презентації, що має враховувати відповіді на такі питання: ☐ про що свідчить поява цього феномену? ☐ чим зумовлена потреба у digital-detox? ☐ чи має людина відпочивати від цифрової реальності?		
--	--	--	--

Тема 5. Влада і управління у цифровому соціумі

5.	Семінари 9-10. Цифрові інструменти влади Завдання семінарів: ознайомлення студентів з різновидами цифрових інструментів, що застосовуються на різних щаблях влади; осмислення феноменів цифровізації політики та політики цифровізації; презентація творчих завдань студентів. Формат занять 9-10: семінари передбачають: ✓ домашнє опрацювання практичних завдань, обмін думками та групову дискусію. Практичні завдання до семінарів 9-10: 1. Здійсніть порівняльну характеристику цифрових стратегій виборчих кампаній (вибори 2021 р.) двох будь-яких кандидатів на пост голови Харківської міської ради. Під час виконання завдання зверніть увагу на:	4	-
----	--	---	---

	• особливості застосування цифрових інструментів, форматів, каналів впливу на виборців; • співвідношення онлайн та оффлайн активностей кандидатів у межах кампаній; • особливості впливу на окремі цільові аудиторії виборців. 2. На підставі проведеного аналізу ідентифікуйте ймовірні “слабкі” сторони цифрових стратегій та запропонуйте шляхи їхнього удосконалення.		
Тема 6. Цифрова нерівність і цифровий капітал у сучасному світі			
6.	Семінари 11-12. Чинники і види цифрової нерівності Завдання семінару: ознайомлення студентів з особливостями феномену цифрової нерівності, аналіз чинників та різновидів цього виду соціальної нерівності; формування обізнаності щодо поточного стану цифрової нерівності в українському суспільстві; презентація творчих завдань студентів. Формат занять 11-12: семінари передбачають: ✓ домашнє опрацювання практичних завдань, обмін думками та групову дискусію. Практичні завдання до семінарів 11-12: 1. Ознайомтесь зі змістом урядової Концепції розвитку цифрових компетентностей (https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text). Визначте її «слабкі сторони» з позицій 2-го та 3-го рівнів цифрової нерівності. Запропонуйте конкретні заходи як потенційні доповнення Концепції, що, на Вашу думку, сприятимуть мінімізації цифрової нерівності в Україні. 2. Уявіть, що Ви працюєте на посаді консультанта з цифрових технологій у будь-якій приватній організації чи державній структурі. Ваше завдання - визначити та оцінити «цифровий капітал» співробітників компанії. Запропонуйте систему показників, за допомогою яких	4	-

	можна виміряти цифровий капітал співробітника. Підбір відповідних показників обґрунтуйте.		
Тема 7. Кіберзлочинність і кібертероризм як глобальні проблеми			
7.	Семінар 13-14. Кіберзлочинність як глобальна проблема Завдання семінару: ознайомлення студентів з феноменом кіберзлочинності, її формами, проявами та засобами протидії; формування у слухачів курсу уявлення про феномен кібертероризму та його відмінностей від «традиційного» тероризму; презентація творчих завдань студентів. Формат занять 13-14: семінари передбачають: ✓ домашнє опрацювання практичних завдань, обмін думками та групову дискусію. Практичні завдання до семінарів 13-14: 1. Оберіть будь-який відомий приклад кіберзлочину та проаналізуйте його вплив на різні підсистеми конкретного суспільства (економіка, політика, культура, розвиток цифрових технологій, безпека, медицина, соціальна сфера тощо) чи глобального порядку. 2. Розробіть путівник з кібербезпеки для цифрових іммігрантів, в якому б містився детальних план конкретних заходів для мінімізації ризиків кіберзлочинів. План має враховувати конкретні цифрові додатки, які найчастіше використовують цифрові іммігранти.	4	-
Тема 8. Людина перед викликами цифрової сучасності. Homo sapiens на шляху до Homo digital			
8.	Семінар 15: “Людина перед викликами цифрової сучасності. Homo sapiens на шляху до Homo digitalis” Завдання семінару: ознайомлення студентів з феноменом homo digital та його співвідношення з феноменом homo sapiens; формування у слухачів курсу	2	2

	уявлення про нові орієнтири буття homo digitalis; презентація есе студентів. Формат заняття 15: семінар передбачає: ✓ домашнє написання есе за наданою темою, презентацію своєї точки зору та групову дискусію. Завдання до семінару 15: Підготуйте есе (обсягом від 3000 знаків) на тему «Бути homo digitalis у сучасному світі: вимушена адаптація чи створення реальності?», в якому викладіть власні роздуми щодо порушеної проблемати.		
9.	Семінар 16: Підсумковий семінар Завдання семінару: підбиття підсумків навчання за курсом, розрахунок балів, відповіді на питання.	2	-
	Усього годин	32	14

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Завдання, що подані в цьому розділі, можуть використовуватися для:

- ✓ семінарських занять;
- ✓ самостійної роботи студентів;
- ✓ додаткового самоконтролю знань.

Проблемні ситуації для рефлексії на основі вивченого матеріалу:

1. Нещодавно увагу користувачів інтернету захопила нова соціальна мережа Clubhouse, що побудована на основі інших в порівнянні з Facebook принципах – закритість, вибірковість, кулуарність, корпоративність. Чим, на вашу думку, зумовлена поява такої мережі і нові принципи її побудови? Яке майбутнє очікує на соціальні мережі: відкритість та доступність чи закритість та вибірковість? Яка технологія може прийти на зміну соціальним мережам?

2. Уявімо, що ви є керівником певного підприємства, на якому є різні види діяльності – інтелектуальні завдання, менеджмент, виробництво, технічне обслуговування тощо. Наразі ви формує штат працівників. Технології штучного інтелекту досягнули такого рівня розвитку, що практично всі трудові операції паралельно з людьми можуть виконувати чат-боти та роботи. На користь кого ви зробите вибір? Якою буде ваша стратегія найму? Яких працівників ви оберете – людей чи роботів?

3. Зазвичай ми звикли відпочивати від роботи, а не від хобі чи власних захоплень. В умовах активного використання інформаційно-комунікаційних технологій поширення набуває практика digital-detox (цифрового розвантаження, відпочинку). Про що свідчить поява цього феномену? Чим зумовлена потреба у digital-detox? Чи має людина відпочивати від цифрової реальності?

4. Ми живемо в умовах активної цифрової трансформації всіх соціальних інститутів. Раніше наповнені читачами бібліотеки наразі пустують, оскільки всі ми читаємо книги онлайн; раніше наповнені товарами магазини наразі втрачають актуальність у зв'язку з онлайн-шопінгом і т.інш. Виходить, що в умовах цифровізації фізичні простори (приміщення, будівлі, майданчики) в певний спосіб втрачають своє призначення та цінність. На вашу думку, як зміниться доля цих об'єктів у зв'язку з цифровізацією? Чи мають вони використовуватись за новим призначенням? В який спосіб їх варто використовувати?

5. Як ви уявляєте собі цифрову трансформацію соціального інституту сім'ї? В який спосіб змінюватимуться функції цього соціального інституту і які наслідки для суспільства та людини це матиме?

6. Сучасні вчені все частіше звертають увагу на проблему цифрової залежності як різновиду психічного розладу, що є шкідливим для нервової системи та здоров'я людини в цілому. Окрім такого фізіологічного аспекту цифрова залежність має і певні соціальні наслідки, зокрема в аспекті формування соціальних відносин. Як ви можете охарактеризувати соціальні наслідки цифрової залежності для людини, соціальних груп та спільнот і суспільства в цілому?

7. Як відомо, глобалізація спричинила появу певних контррухів, зокрема антиглобалізму та альтерглобалізму. Використовуючи таку логіку, чи можна очікувати появу соціальних рухів, спрямованих на протидію цифровізації? Як вони обґрунтовуватимуть доцільність свого існування? На яких недоліках цифровізації наголошуватимуть? На яких ціннісних засадах формуватимуть контртези? В якій частині світу (територіально) їхня поява є найімовірнішою?

8. Ми сприймаємо цифровізацію як незворотній у часі процес, який щодня набирає оберти. Проте уявімо ситуацію, що створені цифрові технології будуть заблокованими до використання. Як сучасний світ відреагує на такі події? Як ви оцінюєте ймовірність зворотності цифровізації (децифровізації)? За яких умов такий процес є можливим?

9. Ми звикли сприймати людей як соціальних суб'єктів, а певні технічні пристрої як об'єкти. Сучасні роботи, розроблені на основі технологій «сильного» штучного інтелекту, все більше «наближуються» до людей: вони здатні імітувати емоції, розпізнавати почуття співрозмовника, формувати та підтримувати бесіду, тобто майже повноцінно взаємодіяти. Чи достатньо цього для визнання цих «технічних пристроїв» соціальними суб'єктами? Чи ймовірна така перспектива у майбутньому? Для обґрунтування відповіді на це питання можна звернутись до теорій соціальної суб'єктності.

Аналіз текстів візуальної культури:

1. Ознайомтесь з кінострічкою «Ex machine» (2014 р., режиссер Алекс Гарленд) та надайте ґрунтовні відповіді на такі питання:

- Як ви розумієте основну ідею даної кінострічки?
- Яка роль у даній роботі відведена технологіям штучного інтелекту?
- Якими режисер фільму вбачає соціальні наслідки активного використання технологій штучного інтелекту для людства та світу? Чи можна погодитись з його позицією?
- Чи може фільм мати альтернативне завершення? Якщо так – якими мають бути його умови?
- Яким є головний режисерський посил даної кінострічки?

2. Ознайомтесь з кінострічкою «Соціальна дилема» (2020 рік, режисер Джефф Орловски) та надайте ґрунтовні відповіді на такі питання:

- Як ви розумієте головну ідею даної кінострічки?
- Чому фільм має таку назву? Про яку дилему йдеться?
- Як історії працівників компаній пов'язані з проблематикою етики цифровізації та кібезбезпекою?
- Чи присутні у фільмі фрагменти, які дозволяють ідентифікувати кіберзлочини?
- Чим дана кінострічка є корисною для фахівців у галузі цифрових технологій?

3. Ознайомтесь з кінострічкою «Аферист з Tinder» (2022 рік, режисер Фелісіті Морріс) та надайте ґрунтовні відповіді на такі питання:

- Як ви розумієте головну ідею даної кінострічки?

- Чому, на Вашу думку, основні героїні цього фільму потрапили у фінансову пастку? Які знання та навички могли попередити такий розвиток подій?
- Як історія, зображена у стрічці, розкриває взаємозв'язок віртуального та реального?
- Як у кінороботі прослідковуються концепти «філософії селфі» та цифрової людини як людини акробата?
- До якого різновиду кіберзлочинів можна віднести дії головного героя кінострічки?
- Чим дана кінострічка є корисною для фахівців у галузі цифрових технологій?

Опанування практичних цифрових навичок

Завдання 1. Опануйте будь-яку платформу зі створення “хмар тегів” та зробіть хмару тегів на будь-яку підтему лекції 4. Поміркуйте, як дана технологія може бути використана Вами в межах магістерського проекту.

Завдання 2. Опануйте сервіс Google Books Ngram Viewer, що заснований на технології deep learning та представляє собою спрощений варіант алгоритму автоматизованого контент-аналізу. Спробуйте застосувати дану технологію на конкретному прикладі. Поміркуйте, як даний сервіс може бути використаний Вами в межах магістерського проекту.

Приклад застосування дивитись у:

1. Дейнеко О.О. Соціальна згуртованість та соціальна солідарність: у пошуках змістовного розмежування. Альманах «Грані», №6, 2021. С. 81-89.

Завдання 3. Здійсніть пошук релевантних цифрових технологій, які можуть бути застосовані в умовах цифровізації освіти та дистанційного формату навчання. Обґрунтуйте вибір технологій, наведіть проблеми, на виконання яких спрямовано застосування цих технологій, поміркуйте над питаннями для обговорення.

Питання до обговорення:

1. Як трансформувався інститут освіти за умов дистанційного навчання із застосуванням цифрових технологій в Україні? Які переваги та недоліки для учасників освітнього процесу ви можете навести?
2. Чого не вистачає для якісної і прогресивної цифровізації освіти в Україні? Які соціальні суб'єкти мають відігравати у цьому процесі визначальну роль?
3. Які цифрові технології ви вважаєте найбільш ефективними для застосування в умовах дистанційного навчання? Наведіть приклади.

4. Як цифровізація освіти змінює соціальні відносини між учасниками освітнього процесу? Наведіть свої враження, спираючись на досвід навчання в умовах локдауну.

ЗАВДАННЯ ДО КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ, ЩО ПЕРЕДБАЧЕНА НАВЧАЛЬНИМ ПЛАНОМ

Питання для підготовки до контрольної роботи з курсу

1. Активізація наукового інтересу до вивчення феноменів глобалізації та цифровізації.
2. Цифрове та цифровізація.
3. Соціокультурна природа цифровізації.
4. Робота Е. Макафі та Е. Брін'юлфсона "Машини, платформи і натовп".
5. Потрійна революція. Складна сучасність. Цифровий соціум.
6. Цифровий соціум як простір нових можливостей для самореалізації.
7. Цифровий соціум як простір нових соціальних феноменів.
8. Робота Баррі Уеллмана і Лі Райні "Пов'язані мережею: нова соціальна операційна система". Мережевий індивідуалізм.
9. Мікросоціальні прояви цифрового соціуму (цифрова соціалізація, гаджетоцентроване сприйняття, соціальна "замкнутість" у віртуальному просторі).
10. Цифровий соціум: перспективи соціальної суб'єктності.
11. Мезосоціальні прояви цифрового соціуму.
12. Віртуалізація соціальних груп. Цифрова опосередкованість взаємодій.
13. Цифрова трансформація соціальних інститутів.

14. Транспарентність соціальних норм.
15. Теоретичні моделі дослідження цифрового соціуму.
16. Інтернет і глобалізація. Інтернет як соціальний феномен.
17. Internet чи Web: визначення поняття. Дія та взаємодія в Internet-просторі.
18. Соціальні структури в Internet-просторі.
19. Internet як особливий комунікативний простір.
20. Internet-соціалізація. Інтернет-ідентичності.
21. Підходи до осмислення феномену Internet.
22. Інтернет та віртуалізація суспільства (М. Кастельс, Ж. Бодрійяр).
23. Інтернетизація та її соціальні наслідки для сучасних суспільств.
24. Технології web 1.0, web 2.0, web 3.0.
25. Порівняння технологій web 1.0, web 2.0, web 3.0.
26. Технології web 1.0, web 2.0, web 3.0. та соціальна реальність: особливості взаємовпливів.
27. Цифровізація та цифрова трансформація. Феномен соціальних трансформацій у фокусі соціології.
28. Соціальний інститут: різноманіття дефініцій. Інституційний підхід у теоретизуванні Е. Дюркгейма, Т. Парсонса, Е. Гідденса, П. Бергера та Н. Лукмана, Р. Норта.
29. Традиційний та сучасний підходи до визначення поняття «соціальний інститут».
30. Етапи формування соціального інституту.
31. Соціальні потреби і соціальні норми. Інституціоналізація.
32. Класифікації соціальних інститутів за Е. Дюркгеймом, Т. Вебленом, Р. Мілсом, Н. Смелзером. Класифікація соціальних інститутів за цілями і сферою дії.
33. Цифрова трансформація: зміни нормативного простору. Посилення нормативної транспарентності соціальних інститутів в умовах цифровізації.
34. Транспарентність як засіб соціального контролю. Е-документообіг та нормативна транспарентність.
35. Цифрова трансформація: контроль влади і контроль за владою.
36. Нові медіа та громадський сектор як суб'єкти контролю за владою. «Цифрова диктатура».
37. Цифровізація політики і політика цифровізації. Поширення цифрових технологій у сфері політичних відносин.
38. Твіттер-дипломатія. Твіттер-революції (рух “жовті жилети”). Онлайн-голосування. Нові технології ведення політичних кампаній.
39. Політика цифровізації: порядок денний для України. Ознаки та основні сегменти цифрової економіки.
40. Цифрова трансформація економіки: соціальні ризики.
41. Гендерна нерівність в умовах цифрового суспільства.
42. Комунікація: особливості визначення. Комунікація і спілкування: співвідношення понять.

43. Соціальна комунікація. Види і форми соціальної комунікації.
44. Елементи комунікації за Т. Парсонсом. Комунікація як соціальний процес.
45. Теорія комунікації Н. Лумана.
46. М. Кастельс «Влада комунікацій».
47. Горизонтальні мережі та мультимодальні комунікації. Влада, мережі, комунікації.
48. Зсув від масової комунікації до масової самокомунікації. Інтернет і культура свободи.
49. Посилення впливу громадянського суспільства на форму і динаміку владних відносин. Проект Wikileaks.
50. Особливості мережевого суспільства. Ознаки і особливості соціальних мереж.
51. Соціальні мережі як комунікаційні простори цифрового соціуму. Соціальні мережі і нові сфери самореалізації.
52. Цифрові медіа як платформи комунікації в умовах цифрового суспільства.
53. Блогінг як форма комунікації: особливості виникнення та становлення.
54. Тенденції розвитку соціальних мереж у майбутньому: Global Digital 2021.
55. «Діджитал-детокс» як новий тренд цифрового суспільства.
56. Цифрові медіа та технології fake-news. Медіаграмотність в умовах цифрового суспільства.
57. Влада як іманентна властивість соціальних відносин. Влада: дефініції соціологів (М. Вебер, М. Кастельс, Н. Луман, М. Фуко).
58. Співвідношення понять «мережева влада», «влада мережі», «влада в мережі», «мережотворча влада».
59. Маркетизація виборчих технологій. Таргетована реклама у політичних технологіях. Робота в полі в цифрових умовах.
60. Персональні дані як нова "валюта". Загальні та чутливі персональні дані.
61. Цифровий морфінг. Мета цифрового морфінгу. Експерименти з цифрового морфінгу.
62. Цифровий порядок денний України 2020. Концепція розвитку цифрових компетентностей 2021 р.
63. Багаторівнева природа нерівностей. Функції соціальних нерівностей. Дисфункції соціальних нерівностей.
64. Соціальні нерівності: сучасні тенденції. С. Макеєв: критерії нових нерівностей. Феномен «Gini-out-of the-Bottle». Поява нових нерівностей.
65. Види нових нерівностей. «Рухливі» нерівності.
66. Економічний погляд на цифрову нерівність. Соціологічний погляд на цифрову нерівність.

67. Рівні цифрової нерівності. Цифрові розриви та цифрові компетентності.
67. Бар'єри подолання цифрової нерівності в Україні. Чинники, що поглиблюють цифровий розрив.
68. Нові суб'єкти конструювання цифрової нерівності.
69. Стани капіталу за П. Бурдьє. Цифровий капітал.
70. Співвідношення понять «кібербезпека», «кіберзлочинність», «кіберпростір», «кібератака», «кібертероризм».
71. Злочинна дія як соціальна дія. Злочин і кіберзлочин.
72. Особливі риси кіберзлочинності.
73. Види кіберзлочинів.
74. М. Кастельс: хакери, крєкери та кіберзлочинці.
75. Кібертероризм. Специфіка кібертероризму.
76. Об'єктивні (структурні чинники) появи Homo digitalis.
77. Homo digitalis: думка економістів. Відмінні риси homo digital.
78. Середовище екранів та дисплеїв. «Онлайн» взаємодії з навколишнім технологічним простором.
79. Homo digitalis як людина акробат (за П. Слотердайком).
80. Homo digitalis: нові орієнтири буття. Позиційна перевага штучності над природою.
81. Homo digitalis та «філософія селфі» (за Г. Гумбрехтом).
82. Комунікативний простір Інтернету, який структурує життєвий світ homo digitalis. Постіндустріальна напівосвіченість.
83. Homo digitalis: неочевидні особливості (кліпове мислення, швидка пам'ять, обмеженість порівняння).

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ (ЕКЗАМЕН У ФОРМІ ТВОРЧОГО ЗАВДАННЯ)

Приклад завдання до іспиту

Студентам пропонується відвідати відділення УДППЗ «Укрпошта», скориставшись сервісами, що надає дане підприємство (відправлення кореспонденції чи інші за вибором студента).

Під час відвідування необхідно провести включене спостереження, у фокусі якого мають бути:

- способи організації внутрішніх комунікацій між працівниками даної організації та роль цифрових компонентів у даному процесі;
- особливості комунікацій працівників та клієнтів та використання цифрових технологій у даному зв'язку;
- організація операційної діяльності працівників відділення та роль цифрових технологій, що використовуються.

Метою включеного спостереження є ідентифікація соціальних проблем, вирішення яких є можливим за допомогою цифровізації діяльності даного підприємства. Спираючись на визначені проблеми, студентам пропонується розробити дієві заходи їхнього вирішення. Під час розроблення пропозицій студенти мають орієнтуватись на основні теми курсу.

Окремо варто проаналізувати контент, дизайн та оформлення офіційного сайту ДП «Укрпошта», його присутність у соціальних мережах, зробивши відповідні пропозиції з удосконалення в цьому напрямі.

Завдання також передбачає компаративну перспективу: порівняння особливостей використання цифрових технологій УДППЗ «Укрпошта» та ТОВ «Нова пошта» у наданні сервісів клієнтам.

Виконання завдання оформлюється у вигляді презентації (у цифровому форматі), а також у вигляді тексту (документ Word). Під час іспиту студенти захищають виконане завдання.

Приклади інших структур та організацій, що можуть бути обрані студентами для підготовки до іспиту

1. Національна академія наук
2. Укрзалізниця
3. Харківський зоопарк
4. Харківський метрополітен
5. Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
6. Соціологічний факультет ХНУ імені В.Н. Каразіна
5. Будь-який заклад вищої освіти
6. Будь-який орган державної влади чи місцевого самоврядування
7. Будь-яка громадська організація
8. Будь-яка бізнес-структура

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ТА ВМІНЬ СТУДЕНТІВ

Для денної форми навчання

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання									Іспит	Сума	
								Контрольна робота			Разом
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8				
5	5	5	5	5	5	5	5	20	60	40	100

Для заочної форми навчання

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання						Іспит	Сума
				Контрольна робота	Разом		
T1	T2	T3	T4				
10	10	10	10	20	60	40	100

Оцінюванню підлягає робота студентів під час дискусій та виступів на семінарських заняттях, виконання домашніх завдань до семінарів, написання

контрольної роботи та складання іспиту.

Критерії оцінювання

1. Іспит. Іспит передбачає завчасне виконання студентами дослідницького завдання та його публічний захист. Дослідницьке завдання передбачає застосування студентами методів збору соціологічної інформації (включене спостереження, інтерв'ю, експрес-опитування) для аналізу конкретної проблеми та розроблення заходів, спрямованих на її вирішення.

Виконання іспиту оцінюється у 40 балів (20 балів – за виконання завдання та 20 балів за його публічний захист).

Студент може обрати дослідницький кейс із запропонованих варіантів або узгодити з викладачами власну пропозицію для аналізу.

2. Семінарські заняття. Семінарські заняття студентів передбачають такі види робіт: усна доповідь (презентація), участь у дискусії.

Усна доповідь (презентація) передбачає самостійну позааудиторну підготовку студента з певної теми на основі аналізу першоджерел та подальшу презентацію напрацьованого матеріалу під час семінарського заняття.

Участь у дискусії передбачає розвиток аналітичних навичок студентів, спрямованих на покращення соціологічної уяви, логічності і критичності мислення.

Критеріями оцінювання усної доповіді є самостійність, ґрунтовність, логічність і повнота викладу матеріалу, послідовність, наявність висновків, якість володіння студентом навчальним матеріалом.

За усну доповідь і участь у дискусіях в рамках кожної з восьми тем студент може отримати до 5-ти балів.

Критерії оцінювання усних доповідей та участі у дискусії під час семінарів:

Низький рівень знань. Студент не оперує засвоєними поняттями, не виявляє розуміння основних положень теми.

Середній рівень знань. Студент описує явища, без пояснень наводить приклади, що ґрунтуються на власних спостереженнях, матеріалах першоджерел, розповідях викладача, виявляє знання і розуміння основних положень теми, але не формулює власні висновки.

Достатній рівень знань. Студент застосовує знання в стандартних ситуаціях, уміє пояснити явища, застосовувати теорію на практиці, узагальнювати знання, систематизувати їх, робити висновки.

Високий рівень знань. Студент вільно володіє вивченим матеріалом, застосовує його на практиці, наводить аргументи на підставі своїх думок, критично осмислює новий матеріал, порівнює концепції, знаходить протиріччя.

3. Контрольна робота. *Контрольна робота* – самостійна аудиторна письмова робота студента, метою якої є поточна оцінка якості засвоєння навчального матеріалу.

Курс «Цифровий соціум: глобальні перспективи» передбачає проведення однієї контрольної роботи у формі тестів. Тестове завдання спрямовано на перевірку твердих навичок (*hard skills*) студентів за курсом.

Студентам пропонується до виконання 20 тестових завдань, правильна відповідь на кожне з яких оцінюється в 1 бал. Максимальна оцінка за контрольну роботу складає 20 балів.

Критерієм оцінювання знань студентів для тестового формату завдань є надання правильної відповіді.

Отримання 18-20 балів за виконання контрольної роботи засвідчує *високий рівень знань* студента, що має прояв у вільному володінні вивченим матеріалом курсу. Оцінка у вигляді 15-17 балів за тест відповідає *достатньому рівню знань студента*, проявляє засвоєння ним матеріалу курсу з незначною кількістю пробілів. Виконання тестового завдання на 12-14 балів свідчить про *середній рівень знань* студента з неповним засвоєнням основних тем курсу. Оцінка нижче 12 балів визначає *низький рівень знань* студента, що вимагає подальшої системної роботи у напрямку засвоєння вивченого матеріалу.

Приклади тестових завдань наведені у розділі «Банк тестових завдань з курсу «Цифровий соціум: глобальні перспективи».

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка для чотирирівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно
70 – 89	добре
50 – 69	задовільно
1 – 49	незадовільно